

Sanna Niittykoski

**”VIESTEJÄ JA LINKKEJÄ
ROKOTTEIDEN HAITOISTA JA
KORONASTA SATELEE”**

Rokottamattomien kehystäminen Ylen uutisoinnissa
koronapandemian aikana

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Sanna Niittykoski: "Viestejä ja linkkejä rokotteiden haitoista ja koronasta satelee" – Rokottamattomien kehystäminen Ylen uutisoinnissa koronapandemian aikana
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Viestinnän monitieteinen kandidaattiohjelma
Huhtikuu 2022

Kandidaatintutkielmassa selvitettiin, millä tavoin koronaa vastaan rokottamattomia kehystettiin Ylen internet-sivuilla julkaistuissa uutisartikkeleissa vuonna 2021. Vuoden 2019 joulukuussa puhjennut koronavirusepidemia on johtanut nyt yli kaksi vuotta kestäneeseen kansainväliseen kriisitilanteeseen. Käyttöön on otettu ympäri maailmaa raskaita tautia hillitseviä keinoja, ja moni on ilmaissut omaa turhautumistaan tilanteeseen, etenkin rokottamattomiin.

Vastakkainasettelun ja rajun keskusteluilmapiirin vuoksi on tärkeää tarkastella myös sitä, miten rokottamattomista puhutaan journalistisessa mediassa. Kehysten lisäksi tutkielmassa tutkittiin kehystämisen eroja aineiston julkaisuajankohtina eli elo- ja joulukuussa 2021 sekä sitä, löytyykö uutisoinnista sovittelujournalistisia piirteitä. Sovittelujournalismi on erityisesti konfliktiherkkien aiheiden uutisointiin erikoistunut journalismin muoto, joka pyrkii hillitsemään voimakkaita konflikteja eskaloimisen sijaan. Tärkeää on etenkin eri osapuolten kuunteluttaminen ja keskusteluyhteyden avaaminen.

Asioiden merkityssisältö riippuu tulkintakehyksestä. Kehykset luovat journalistisille sisällöille taustaymmärrystä, jonka tuottamiseen journalistit osallistuvat sekä passiivisesti ja aktiivisesti. Sovittelujournalismi korostaa journalistien entistä suurempaa yhteiskuntavastuuta ja siten myös aktiivista kehystäjän roolia. Tämän vuoksi tutkielman metodiksi on valittu kehysanalyysi. Analyysin aineistoksi valikoitui 18 Ylen verkkosivuilla julkaistua uutisartikkelia, joista 7 sijoittui elokuulle ja 11 joulukuulle.

Uutisaineiston suurimmaksi kehykseksi nousi ideologisen rokotekriittisyyden ja -vastaisuuden kehys. Tämä oli linjassa kansainvälisen tutkimuksen kanssa, missä rokottamattomuus harvoin erotetaan erilleen rokotevastaisuudesta. Seuraavaksi yleisin kehys oli rokote-epäröinti. Rokotevastaisuus ylikorostui tuloksissa rokote-epäröintiin nähden verrattaessa ilmiöiden yleisyyttä. Tämän lisäksi tutkimuksessa voitiin löytää polarisaation esiintuonnin, itsekkään rokottamattoman ja "rokotuspakon" vastustamisen kehykset.

Uutisointi oli elokuussa sovittelevampaa ja kärjistyi sekä runsastui joulukuussa. Tätä voi selittää esimerkiksi pandemiatilanteen paheneminen ja ihmisten lisääntynyt turhautuminen. Aineistossa oli paljon sovittelujournalistisia piirteitä, mutta yksittäisiä sovittelujournalistisia artikkeleita ei oikeastaan löytynyt. Jotta uutisointi pääsisi lähemmäs sovittelujournalismin piirteitä, siinä olisi hyvä olla lisää dialogisuutta, taustoitusta ja nojaimista uusimpaan tutkimukseen.

Avainsanat: korona, rokottamaton, sovittelujournalismi, kehysanalyysi, rokote-epäröinti

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
	1.1 Huolet rokotevastaisuudesta ja rokotekannat Suomessa	2
	1.2 Syitä rokottamattomuuden taustalla	2
	1.3 Tutkielman rakenne	3
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	4
	2.1 Tutkimusongelma.....	4
	2.2 Sovittelujournalismi ratkaisuna polarisoivaan aiheeseen?	5
	2.2.1 Sovittelujournalismin piirteitä	5
	2.2.2 Rokote-epäröinnin tiedonpuute- ja luottamusmallit	6
	2.2.3 Lääketiedekriittisyyden näkökulmia	8
	2.3 Aiempi kehys- ja diskurssianalyysitutkimus rokottamattomien kuvaamisesta	9
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	11
	3.1 Aineiston esittely	11
	3.2 Kehysanalyysi	12
4	ANALYYSI JA TULOKSET	14
	4.1 Ideologisen rokotekriittisyyden ja -vastaisuuden kehys.....	15
	4.2 Rokote-epäröinnin kehys	16
	4.3 Polarisaation esiintuonnin kehys	16
	4.4 Itsekkään rokottamattoman kehys.....	17
	4.5 "Rokotuspakon" vastustamisen kehys.....	19
	4.6 Sovittelujournalistiset piirteet.....	20
	4.7 Vastaukset tutkimuskysymyksiin	22
5	POHDINTA.....	24
	LÄHTEET	28
	AINEISTO.....	33

1 JOHDANTO

Vuoden 2019 joulukuussa leimahti maailmanlaajuinen koronavirus- eli COVID-19-epidemia, joka sai alkunsa Wuhanin kaupungista Kiinasta. Virustauti aiheuttaa erityisesti hengitysteiden oireita, kuten yskää ja hengitysvaikeuksia ja on hengenvaarallinen etenkin iäkkäille ja pitkäaikaissairaille. WHO julisti epidemian pandemiaksi maaliskuun 11. päivä vuonna 2020. (Anttila 2022.)

Koronapandemia on edelleen jatkuva maailmanlaajuinen kriisi, joka on aiheuttanut useissa maissa polarisaatiota ja politisoitumista korona-aiheen ympärillä niin sosiaalisessa mediassa kuin muualla yhteiskunnassa (Carothers & O'Donohue 2020; Hart ym. 2020, 679; Jiang ym. 2020; Metelinen 2021, 1). Se on myös tulehduttanut keskusteluja etenkin sosiaalisessa mediassa (Majó-Vázquez ym. 2020).

Polarisaation voimistuminen on johtanut osassa maista väkivallantekoihin rokottamattomia ryhmiä kohtaan, kuten esimerkiksi muslimivähemmistön edustajia kohtaan Intiassa (Sahoo, 2020). Lisäksi se on johtanut rokottamattomien omiin laajoihin, jopa osittain väkivaltaisiin protesteihin ympäri maailmaa (YLE 12.2.2022). Suurimmat protestit on nähty muun muassa Kanadassa (emt.). Erityisesti näiden polarisaation eskaloimien konfliktien vuoksi on tärkeää tarkastella, minkälaista kuvaa valtakunnalliset uutismediat rokottamattomista välittävät, ja miten heistä ihmisryhmänä puhutaan.

Tutkin kandidaatintutkielmassani sitä, millä tavoin rokottamattomat on kehystetty Ylen uutisoinnissa koronapandemian aikana elo- ja joulukuussa 2021. Osa rokottamattomista on myös välittänyt omaa näkemystään esimerkiksi rokotetuista, viranomaisista, mediasta ja päättäjistä esimerkiksi sosiaalisen median ja vaihtoehtoisten kanavien kautta. Jätän näiden tarkastelun kuitenkin tutkimukseni ulkopuolelle ja keskityn nimenomaan valtakunnallisen journalistisen median rooliin polarisoituneessa kriisitilanteessa.

1.1 Huolet rokotevastaisuudesta ja rokotekannat Suomessa

Koronapandemian aikana julkisessa keskustelussa on useasti noussut esiin huoli rokotuksista kieltäytymisen merkittävästä kasvusta. Suomen rokotuskattavuus on todellisuudessa kuitenkin kansainvälisesti erittäin korkea, eivätkä kyselytutkimukset, kuten vuoden 2019 Tiedebarometri tai syksyn 2019 Fimean Lääkebarometri, tue käsityksiä laajemman rokotevastaisuuden kasvusta. Tutkimusten perusteella rokotekattavuus on itseasiassa noussut pandemian aikana. Myös luottamus terveysviranomaisiin on Suomessa yhä erittäin korkea, ja luottamus erityisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta (THL) kohtaan on kasvanut. (Väliaverronen ym. 2020, 256.)

Tästä huolimatta THL, sosiaali- ja terveysministeriö (STM) sekä hallitus ovat kuitenkin kohdanneet pandemian aikana runsaasti kritiikkiä. 9–14 prosenttia Jallinojan ym. kyselyyn (2021) vastanneista ihmisistä osoitti kysymysten perusteella vahvaa ja 22–31 prosenttia jonkinasteista epäluottamusta valtiovallan koronatoimia kohtaan. Lisäksi 18 prosenttia kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että koronan vaaroja on merkittävästi liioiteltu. Rokotekriittisyyden ja -epäilyn muodot leimataan kuitenkin helposti suoraan rokotusvastaisuudeksi ja siten tiedevastaisuudeksi. (Jallinoja ym. 2021, 2061–2065; Väliaverronen 2020, 263.)

1.2 Syitä rokottamattomuuden taustalla

Suomessa koronarokotetta ei aikonut ottaa kahdeksan prosenttia vuonna 2021 tehdyn kyselyn vastaajista, ja 15 prosenttia ei ollut varma päätöksestään tai epäröi jossain määrin kantaansa (Jallinoja ym. 2021, 2065). Rokottamattomuuden syyt vaihtelevat usein alueittain ja maittain. Suomessa rokottamattomuutta ennakoivat muun muassa matalampi koulutus- ja tulotaso, nuori ikä, miessukupuoli, vieraskielisyys, huolet rokotteiden turvallisuudesta, koettu tiedonpuute, käsitykset rokotteiden tehottomuudesta tai tarpeettomuudesta, käytännön syyt kuten pitkät matkat ja puutteelliset digitaidot, rokotteiden ristiriita maailmankuvan kanssa, tietyt poliittiset ideologiat ja terveysviranomaisiin kohdistuva epäluulo- ja luottamuksen puute. (Kontio ym. 2021, 1–10; Launis 2013, 2414; TS 17.1.2022; Väliaverronen ja Jallinoja 2021, 329.)

Lisäksi rokottamattomuuteen voivat vaikuttaa erilaiset harhakäsitykset, asenteet ja inhimilliset taipumukset hahmottaa asioita. Näitä myötävaikuttavia, usein paikallisia, sosiaalisia ja kulttuurillisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi yhteiskunnallinen vastakkainasettelu, lisääntyvä eriarvoisuus, siiloutuminen sosiaalisessa mediassa sekä nopeasti kasvava ja arvaamaton mediailmapiiri. (Sivelä ym. 2018.)

Maailmanlaajuisesti kielteisimminkin rokotteet on otettu vastaan Lähi-idässä, Venäjällä, Afrikassa ja joissakin Euroopan maissa. Köyhempien alueiden tilastot ovat kuitenkin edelleen puutteellisia. Rokottamattomuutta on pyritty selittämään muun muassa julkisten terveyspalveluiden saavutettavuudella, saatavilla olevan rokotteen turvallisuudella ja tehokkuudella, koetulla herkkyydellä taudille, tiedon saatavuudella, aiemmilla rokotuskokemuksilla, pelolla rokotuksen haitoista ja koulutus- ja tulotasolla. Lisäksi merkitystä on nähty uskonnollisuudella, etnisyydellä, sukupuolella, iällä, asuinalueella, poliittisilla tai moraalilla näkemyksillä, ideologioilla, maailmankuvalla, luottamuksella, sosiaalisella identiteetillä, ryhmäpaineella ja rokotepäätöksen politisoitumisella. (Cascini ym. 2021; Cox 2021; The Conversation 1.2.2022.)

Eniten rokote-epäröintiin korreloivia taustatekijöitä maailmanlaajuisesti olivat naissukupuoli, nuori ikä, vähäinen koulutus- ja tulotaso, vakuutuksen puute, maalla asuminen sekä identifioituminen rodulliseen tai etniseen vähemmistöön (Cascini ym. 2021).

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielmassani taustoitan ensin rokotekantoja Suomessa ja rokottamattomuuden syitä sekä erilaisia tutkimuksellisia lähestymistapoja rokotekriittisyyteen ja -vastaisuuteen. Lisäksi käsittelen aiempaa kehysanalyysitutkimusta ja sovittelujournalistisia periaatteita, joita tarkastelen myöhemmin aineistosta. Tarkastelen kehysanalyysin avulla keräämäni uutisaineiston kehyksiä eli sitä, millä tavalla rokottamattomuutta on taustoitettu ja miten rokottamattomista on puhuttu. Lopuksi esittelen tuloksiani ja yhdistän ne aiempaan tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehykseen.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen tutkimusongelman ja avaan tutkimuksen teoreettista taustaa, kuten sovittelujournalismia ja sen piirteitä sekä soveltuvuutta rokotekeskusteluun. Lisäksi luon katsauksen aiempaan rokottamattomia käsittelevään kehys- ja diskurssitutkimukseen.

2.1 Tutkimusongelma

Tutkielmassani tarkastelen koronaa vastaan rokottamattomien kehystämistä Ylen internet-sivuilla julkaistuissa uutisartikkeleissa elo- ja joulukuussa 2021. Etsin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millä eri tavoin rokottamattomia kehystetään uutisartikkeleissa?
2. Onko kehyksissä eroja eri ajankohtina?
3. Näkyykö uutisoinnissa sovittelujournalistisia piirteitä?

Rokottamattomuudella viitataan työssäni koko rokottamattomuuden kirjoon. Suhtautuminen rokottamiseen ja eri rokotteisiin voidaan nähdä jatkumona täydestä hyväksynnästä täyteen kieltäytymiseen (Väliverronen ym. 2020, 257). Rokotteisiin ja viranomaisiin luottavaisesti suhtautuvien ja pienen rokotevastaisen ryhmän väliin mahtuu siten suuri määrä ihmisiä, jotka suhtautuvat rokotteisiin pääosin myönteisesti, mutta eivät välttämättä ota kaikkia rokotteita tai viivästyttävät niiden ottamista (emt.). Ideologisen jyrkästä rokotevastaisuudesta laajemmasta ilmiöstä puhuessani käytän termejä ”rokotekriittisyys” tai ”rokote-epäröinti”. Rokote-epäröinti on suora käänös kansainvälisessä tutkimuksessa käytetystä termistä ”vaccine hesitancy”, jonka on kehittänyt Maailman terveysjärjestön (WHO) rokoteasiantuntijaryhmä (Sivelä ym. 2018). Tutkimuksessa sillä on kuitenkin jossain määrin laajempi merkitys kuin suora käänös antaa ymmärtää (emt.). Se voi pitää sisällään esimerkiksi käytännön syitä, jotka vaikeuttavat tai estävät rokotteiden ottamista (Cascini ym. 2021).

Rokotekriittisyydellä taas viitataan käyttämässäni kirjallisuudessa erityisesti rokote-epäröivien tai yleisen lääketiedekriittisten ja usein vaihtoehtohoitoihin myönteisesti

suhtautuvien henkilöiden kriittiseen ja haastavaan pyrkivään suhtautumiseen tiettyjä rokotteita kohtaan (Vuolanto ym. 2020, 511; Goldenberg 2016, 554, Rytty 2020, 215).

2.2 Sovittelujournalismi ratkaisuna polarisoivaan aiheeseen?

Sovittelujournalismi on melko uusi, konfliktiherkkien ja polarisoivien aiheiden käsitteilyyn erikoistunut journalismin muoto. Sovittelujournalismin tarkoituksena ei ole konfliktien tai erimielisyyksien estäminen, vaan ideana on ennen kaikkea selkiyttää ristiriitoja ja luoda tilaa rakentavalle erimielisyydelle turvallisessa ja luottamuksellisessa tilassa. Käytäntöihin kuuluu myös valta-asetelmien tunnistaminen, heikomman tukeminen ja erilaisten puhuja-asemien huomioiminen kriittisyyttä ja kyseenalaistamista unohtamatta. Erityisen tärkeää on tuoda esiin eri ”leirien” sisäistä moninaisuutta ja avata siten kanava keskustelulle ja kritiikille myös aatteiden sisällä. (Hautakangas ym. 2017, 7–15.)

Sovittelujournalismi on ottanut vaikutteita muista journalismin uudistusliikkeistä, kuten rakentavasta ja ratkaisukeskeisestä journalismista. Tanskassa ja Hollannissa esiin nousseelle rakentavalle journalismille on tyypillistä oppien hakeminen etenkin ihmisen käyttäytymisestä ja psykologiasta. Tämän lisäksi tärkeänä pidetään yleisön osallistamista ja toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia ylläpitämistä ja vahvistamista yhteiskunnallisissa asioissa. Kielteisten uutisten rinnalla halutaan raportoida enemmän myös myönteisistä kehityskuluista. Ratkaisukeskeinen journalismi pyrkii tämän lisäksi tarjoamaan erilaisia ratkaisuehdotuksia yhteisön ongelmiin etsimällä rinnasteisia ratkaisuesimerkkejä muualta. (Hautakangas ym. 2017, 3–5.)

2.2.1 Sovittelujournalismin piirteitä

Sovittelujournalismin pääperiaatteisiin kuuluvat jännitteen selkiyttäminen, kuunteluttaminen ja luottamuksen kannattelu. Näistä ensimmäinen pyrkii luomaan yhteisen käsityksen siitä, mistä kiistellään ja mitkä ovat eri osapuolten suurimmat kipupisteet. Tekstissä näkyviä piirteitä ovat muun muassa tilanteen laaja taustoitus, osapuolten motiivien selventäminen, täsmällisyys ja rehellisyys. Kuunteluttamiselle oleellista on kaikkien osapuolten aktiivisesti ohjattu kuunteleminen. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi maahanmuuttoa koskevassa jutussa kuunnellaan poliisin tai muun virallisen tahon lisäksi

maahanmuuttajia itseään. Vastaavasti rokoteaiheisessa uutisessa kuullaan pelkän viranomaispuheen lisäksi rokottamattomia tai rokotettuja. Jos joidenkin tahojen kuuntelu tai heidän saattamisensa yhteen on mahdotonta, usein etsitään haastateltavaksi kannaltaan epävarmempia henkilöitä. Lisäksi voidaan keskittyä kuuntelemaan sivustakatsojien ajatuksia ja sitä, miten he konfliktin ymmärtävät. Nämä keinot tuovat esiin ajatusten monimuotoisuutta ja vähentävät aiheen tiivistymistä kahteen vahvaan ”leiriin”. (Hautakangas ym. 2017.)

Tarinankerronnassa pyritään välttämään mielikuvaa janasta ja ääripäistä tai keskelle sijoittuvasta ”tolkun alueesta”, sillä tämä voi lisätä haluttomuutta ottaa kantaa esimerkiksi ihmisoikeuskysymyksiin ja leimata ihmisoikeusaktivistit ”rähjäväksi ääripääksi”. Toisaalta se myös luo uuden leimaavan ”tolkun ihmisen” käsitteen polarisaatiokehityksen ohjaamaan keskusteluun, jossa jo pelkkä hiljeneminen nähdään vihollisuuden muotona. (Emt., 10.)

Sovittelujournalistisessa kysymyksenasettelussa pyritään pääsemään käsiksi siihen, miten haastateltava itse näkee tilanteen ja millaisia tunteita ja pelkoja mielipiteiden takana on. Yleensä pyritään saamaan haastateltava myös ”kuuntelemaan itseään” ja sitä, miten muut voivat hänen sanomansa tulkita. (Emt., 21.)

Sanavalinnoissa vältetään usein leiriytymistä toistavia sanavalintoja ja leimaavia sanavalintoja. Termien ”kiistää”, ”myöntää”, ”kritisoi”, ”vaatii” käytetään esimerkiksi ilmauksia ”painottaa”, ”täydentää” ja ”tiivistää”. Äärimmäisten mielipiteiden siteeraamisessa lainaukset asetetaan kriittiseen asiayhteyteen. Erimielisyyttä ja jaottelua korostavia sanavalintoja vältetään otsikkotasolla, sillä tahallaan kärjistävä otsikko voi viedä pohjaa itse tekstin sovitteluvedeltä. Usein kerronnassa hyödynnetään tarinallisia piirteitä ja pyritään erottamaan puheenaihe haastateltavien identiteetistä. Esimerkiksi ”rokottamattomien” sijaan voidaan puhua ”rokottamattomuudesta”. (Emt., 33–34.)

2.2.2 Rokote-epäröinnin tiedonpuute- ja luottamusmallit

Sovittelujournalismi voisi osaltaan auttaa ymmärtämään rokotekriittisyyden ja -epäröinnin taakse ja tuomaan esiin runsasta ajattelun kirjoa. Rokote-epäröintiä on pitkään

selitetty tiedonpuutteeseen nojautuvalla mallilla, jonka tiedetutkimuksen emeritusprofessori Brian Wynne esitti vuonna 1991. Mallin mukaan ihmiset karttavat rokotuksia tietämättömyyden ja kriittisen ajattelun puutteen vuoksi. Tämän ajatellaan altistavat heidät misinformaatiolle. Usein ratkaisuna on nähty taistelu tietämättömyyttä ja irrationaalisuutta vastaan informaatiovaikuttamisella ja tiukan rokotemyönteisen viestin ajamisella. (Goldenberg 2016, 553–574.) Vanhan mallin rinnalle on kuitenkin esitetty uutta luottamusperusteista mallia, jonka mukaan rokote-epäröinti johtuu enemmän epäluottamuksesta asiantuntijoita, instituutioita ja tieteentekijöitä kohtaan (Goldenberg 2016, 564).

Tiedonpuutemalli ei useinkaan selitä, miksi tiukka kritiikki usein vain lisää erilaisten vaihtoehtoteorioiden ja niitä tarjoavien tahojen suosiota. Uusi malli painottaa erityisesti dialogista lähestymistapaa puhtaan opettavaisen ja luennoivan keskustelutyylin sijaan ja kannustaa myös tieteellisiä instituutioita itsereflektioon. Mallissa huomioidaan tiedonpuutemallin tapaan ihmisten taipumus käsittää tiedettä väärin, mutta ongelmaa lähestytään laajemmasta näkökulmasta. Usein tärkeimpänä päämääränä nähdään luottamuksen rakentaminen yleisöön. Tärkeää on kuunnella rokotteita epäröiviä ihmisiä ja vastata niihin kysymyksiin, joita heillä herää ilman, että ”ongelma” ja ”ratkaisu” tarjotaan suoraan ylhäältä annettuna ”ymmärtämättömälle yleisölle”. Lähestymistavassa voidaan selvästi nähdä yhteneväisyyksiä myös sovittelujournalistiseen ajatteluun. (Goldenberg 2016, 570–572.)

Useiden tutkimusten mukaan laajemman ihmisjoukon rokotteiden vastustus ei usein kumpua tiedevastaisuudesta tai edes varsinaisesta ymmärtämättömyydestä (Evans ym. 2001; Poltorak ym. 2005; Leach ja Fairhead 2007; Yaqub ym. 2014). Sen sijaan esimerkiksi rokottamattomien lasten vanhemmat usein lähestyivät rokoteturvallisuutta eri näkökulmasta kuin viranomaiset. Yleisen riskin sijaan he olivat huolissaan rokotteen turvallisuudesta juuri heidän omalle lapselleen, esimerkiksi lapsen immunitettiin, geenien tai perheen terveyshistorian vuoksi. Yleensä he halusivatkin lisää tutkimuspanosta harvinaisten, mutta vakavien haittavaikutusten riskitekijöiden kartoittamiseen. (Goldenberg 2016, 564–566.)

Näiden yleisön lähestymistapojen ja rokote-epäilyn väärinymmärtäminen voi omalta osaltaan vahingoittaa julkista luottamusta eli tärkeintä ainesosaa, jota tarvitaan tehokkaan terveyskäyttäytymisen edistämiseen. Siksi niiden huomioiminen olisi oleellista ja tässä sovittelujournalismi voisi toimia tehokkaana keinona dialogiin. Toisekseen näkemysten kuuntelu voisi auttaa suuntaamaan tutkimusresursseja paremmin niihin ongelmiin, joista ihmiset ovat huolissaan.

2.2.3 Lääketiedekriittisyyden näkökulmia

Sovittelujournalismi pyrkii myös vahvistamaan yleisön omia vaikutusmahdollisuuksia ja siten se voisi osallistaa paremmin vaihtoehtohoitoja hyödyntäviä, terveydestään kiinnostuneita ihmisiä. Näin se loisi tilaa turvalliselle ja luottamukselliselle terveyskeskustelulle sen sijaan, että ihmiset hakeutuvat pelkästään omiin, julkisuuden alueen ulkopuolisiin vaihtoehtopiireihinsä, joihin journalistinen valta ja faktantarkastus eivät samalla tavalla ulotu.

Tieteen- ja teknologiantutkimuksessa vaihtoehtonäkemyksiä on pyritty tarkastelemaan ennen kaikkea rinnakkain lääketieteen kanssa sen sijaan, että lääketiede ja lääketiedekriittisyys nähtäisiin ainoastaan toisiaan vastaan asettuvina voimina. Lähestymistapa pohjautuu siihen, että kritiikki harvoin on yksinkertaisesti lääketieteellistä tietoa ”vastaan”, vaan se on paljon monimutkaisempi kokoelma eri ajatuksia. Usein näkemykset eivät ole puhtaasti ”vaihtoehtoisia” tai ”lääketieteellisiä”, vaan enemmän jotain siltä väliltä ja pyrkivät neuvottelemaan rajaa näiden kahden välillä. Vaihtoehtohoitojen sijaan tutkimuksessa on käytetty myös uutta termiä ”everyday fringe medicine” eli EFM, jolle ei löydy vielä suomeksi vakiintunutta termiä. Vapaasti suomennettuna se voisi olla ”arkipäiväinen raja-alueen lääketiede”. Termillä on pyritty kattamaan jokapäiväisten itsehoitotapojen kompleksisuus, jota pelkkä ”vaihtoehtohoito” ei kata. (Vuolanto ym. 2020, 509.)

EFM sekä haastaa, että toimii yhteistyössä terveysalan ammattilaisten ja lääketieteellisen tutkimuksen kanssa. Yleensä EFM:ää harjoittavat ihmiset ovat hyvinkin valveutuneita tieteellisestä tiedosta, eikä heitä voida laskea ”tiedevastaisiksi”. (Emt., 509–511.)

2.3 Aiempi kehys- ja diskurssianalyysitutkimus rokottamattomien kuvaamisesta

Tässä alakappaleessa kuvaan hieman tarkemmin aiempaa journalistista tutkimusta rokottamattomien kehystämisestä.

Kehysanalyysitutkimus rokottamattomien kuvaamisesta uutisissa koronapandemian aikana on vielä suhteellisen vähäistä. Eniten tutkimusta löytyi siitä, minkä tyyppinen juttujen kehystämisen saa ihmiset ottamaan rokotteen todennäköisemmin (Betta ym. 2022; Borah 2022; Peng ym. 2021). Esimerkiksi Kiinassa tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että negatiiviset kehykset, kuten esimerkiksi sairastumisen riskien korostaminen, ovat lisänneet etenkin riskiryhmään kuuluvien ihmisten halukkuutta ottaa rokote (Peng ym. 2021, 1). Sen sijaan alhaisemman tautiriskin ryhmällä tehokkaampaa saattaa olla rokotteiden hyötyjen korostaminen (Emt.).

Rokottamattomien kehystämisestä on julkaistu laaja katsaus Australiassa vuosilta 2008–2018 (Court ym. 2018). Australiassa vallitsee hyvin vahva polarisaatio rokotetun enemmistön ja pienen rokotevastaiseksi leimatun ryhmän välillä, joten vastakkainasettelu värittää myös mediakeskustelua ja -kehystämistä. Tutkimuksessa havaittiin, että kehystys oli pääosin halventavaa, eikä erottanut rokottamattomia rokotevastaisista aktivisteista. Halventavat ilmaisut lisääntyivät usein aikoina, jolloin oli painetta tiukentaa rokotesäänöksiä. Tämän lisäksi kehystämisen perustui pääasiassa vanhaan tiedonpuutemalliin. (Court ym. 2018, 1–8.)

Merkittävämmäksi kehykseksi tutkimuksessa nousi poikkeava ”toinen”, joka tulee rangaista ja eristää. Muita kehyksiä olivat tietämättömät ja informaation puutteen ajamat, vahingoittuvassa asemassa ja rokotevastaisilta suojelun tarpeessa olevat, ajattelevat, kriittiset ja kunnioituksen ansaitsevat, etuoikeutetut ja itsekkäät vanhemmat sekä vanhemmat, joiden oli vaikea syystä tai toisesta päästä rokotuspaikalle. (Court ym. 2018, 5.)

Myös Yhdysvalloissa ja Kanadassa aiempaa diskurssia rokottamattomista on leimannut ongelma, että rokottamattomia ja rokotevastaisia ei eroteta toisistaan. Esimerkiksi vuosien 2014–2015 Kalifornian Disneylandissa puhjennutta ja Kanadaan sekä Meksikoon

levinnyttä tuhkarokkoaaltoa väritti Kanadassa keskustelu ”rokotevastaisista”, jotka muodostavat uhan julkiselle terveydelle ja moraaliselle järjestykselle. Mediarepresentaatioista jäi uupumaan laaja kirjo näkemyksiä ja käyttäytymistapoja, jotka kuuluvat enemmän rokote-epäröinnin piiriin. (Capurro ym. 2015, 25.)

Uutisoinnissa havaittiin myös moraalipaniikin piirteitä, rokotevastaisten ryhmän aiheuttaman uhan yliarviointia ja uhan luomista. Usein jutuissa dominoi syyllistämisen ja häpeän diskurssi. (Capurro ym. 2015, 28.)

Tämän lisäksi etenkin Yhdysvaltojen journalistista mediaa on kritisoitu tieteellisten tutkimustulosten paisuttelusta ja väärintulkinnasta. Yksi esimerkki tästä on tutkimuksesta tehdyn väärän johtopäätöksen vetäminen, että ”rokotevastaisten päätä ei voi kääntää”. Todellisuudessa tutkimuksessa virheelliset käsitykset nimenomaan saatiin korjattua, mutta rokotehaluttomuus kasvoi. Kyseessä oli yksittäinen tutkimustulos, josta tehdyt virheelliset johtopäätökset levisivät median kautta laajalti. Lisäksi tuloksesta vedettiin jutuissa johtopäätös, että rokotevastaiset olivat vastuuttomia, itsekkäitä ja näiden lisäksi myös kykenemättömiä järjelliseen päättelyyn. (Goldenberg ja McCron 2017, 113–114.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä luvussa esittelen Ylen uutisaineiston, jota tulen analysoimaan. Lisäksi kerron tarkemmin käyttämästäni metodista eli kehysanalyysistä.

3.1 Aineiston esittely

Aineistonani käytin Ylen nettiartikkeleita hakusanalla ”rokottamatto*” kahdessa eri ajankohdassa. Hakusanalla pyrin kartoittamaan kaikkia rokottamattomuuden muotoja koskevaa uutisointia, ei vain esimerkiksi rokotevastaisuutta tai -epäröintiä. Ensimmäiseksi ajankohdaksi asetin elokuun 2021, jolloin ensimmäisten koronarokotusten antaminen oli vasta käynnissä. Toiseksi ajankohdaksi valitsin joulukuun 2021, jolloin käynnissä oli jo toiset ja kolmannet rokotuskierrokset. Lisäksi joulukuussa tartuntamäärät lisääntyivät roimasti ja THL:ltä ennustettiin ”synkkää joulua”. Valitsin tarkasteluun Ylen artikkelit, sillä minua kiinnosti tietää, miten rokottamattomat on valtakunnallisella tasolla esitetty. Yle oli tähän hyvä valinta, koska se toimittaa uutisia koko Suomen laajuisesti, uutisilla on laaja katsoajakunta ja ne ovat helposti lähes kaikkien saavutettavissa.

Seuloin hakutuloksia runsaasti. Hain aineistoksi erityisesti uutisartikkeleita, joissa rokottamattomia haastatellaan omasta rokottamattomuudestaan ja siihen liittyvistä seikoista, kuten koronapassista. Toiseksi etsin juttuja, joissa taustoitetaan rokottamattomuutta ja siihen liittyviä ilmiöitä. Lisäksi etsin myös artikkeleita, joissa käsitellään rokottamattomuudesta heränneitä yhteiskunnallisia keskusteluja, missä rokottamattomat näkyvät tavalla tai toisella. Jätin mielipidekirjoitukset tarkasteluni ulkopuolelle. Rajasin myös uutisalueeksi Suomen.

Hylkäsin materiaalista erilaiset terveydenhuollon päivitykset, koronatilannekatsaukset eri paikkakunnilta, hoidontarpeen kasvusta ja pelkästään rokottamattomuuden haitoista kertovat jutut, rokottamattomien määrien analyysit, koronatartuntamäärät, koronapassin käyttöä ja byrokratiaa käsittelevät aiheet, kasvomaskien käyttökehotukset sekä suositukset ja rajoitukset rokottamattomille.

Kriteereihin soveltuvia artikkeleita valikoitui yhteensä 18, joista 7 sijoittui elokuulle ja 11 joulukuulle. Uutisia oli siten enemmän joulukuussa, mikä itsessään oli jo kiinnostava havainto. Aineistoon valikoitui muun muassa rokottamattomista hoitajista ja sotehenkilöstön ”rokotepakosta” kertovia juttuja (Yle 4.12.2021; Yle 9.12.2021b; Yle 9.12.2021c; Yle 10.12.2021a; Yle 10.12.2021; Yle 21.12.2021; 29.12.2021) ja eri syistä rokotteen ottamatta jättäneiden haastatteluja (Yle 6.8.2021; Yle 9.12.2021a; Yle 12.8.2021; 24.8.2021a; Yle 24.8.2021c). Lisäksi mukana oli rokotteiden aiheuttamasta vastakkainasettelusta ja välirikoista kertova artikkeli, jossa haastateltiin rokottamatonta henkilöä (Yle 24.8.2021a), sekä muita yleisesti rokottamattomuutta ja sen syitä ja ilmiöitä tarkastelevia uutisartikkeleita (Yle 5.12.2021a; Yle 5.12.b; Yle 10.12.2021b; Yle 19.8.2021a; Yle 19.8.2021b; Yle 24.8.2021b). Osassa uutisista oli lisänä video tai podcast, mutta en sisällyttänyt näitä analyysiini, vaan keskityin tekstisisältöön.

3.2 Kehysanalyysi

Käytin metodinani kehysanalyysiä, joka pohjautuu alun perin Erving Goffmanin kehyskäsitteeseen. Goffmanin mukaan asioiden merkityssisältö riippuu tulkintakehyksestä. Nämä kehykset voidaan hänen mukaansa jakaa ”luonnollisiin kehyksiin” ja sosiaalisiin kehyksiin. Luonnollisessa kehyksessä tapahtumat nähdään epäohjatusti ja ilman kenenkään ihmisen vaikutusta, ”fysikaalisesti”. Goffmannin mukaan esimerkki tällaisesta kehyksestä voisi olla sääraportti. Tosin nykypäivän standardeilla tuskin lähes mitään tieteellistä tulosta pidettäisiin puhtaan fysikaalisena. (Goffman 1986, 21–23.)

Sosiaaliset kehykset sen sijaan tarjoavat taustaymmärryksen tapahtumille ja niiden muodostamiseen osallistutaan aktiivisesti tahdon, päämäärien ja järjestyksen kautta. Ne ovat ihmisten ylläpitämiä kehyksiä. Vastaavasti hän käyttää esimerkkinä uutisraportointia säästä, jossa luonnontieteellinen tieto yhdistyy osaksi sosiaalista tulkintaa. Asioiden merkityssisältö riippuu tulkintakehyksestä eli muun muassa merkitystä tulkitsevasta henkilöstä, hänen maailmankuvastaan ja käsityksistään sekä siitä kulttuurista, jossa hän toimii. Goffman myös näkee kehykset jatkuvassa muutoksessa olevana dynaamisena ja elastisena kokonaisuutena, jonka vuoksi eri tilanteet sisältävätkin yleensä useita eri kehyksiä. (Goffman 1986, 21–23.)

Kehystys on sittemmin kasvanut yhdeksi keskeiseksi analyysimetodiksi etenkin median aloilla, jossa se on keskeinen osa julkista merkitysten luomista ja journalistista maailmantulkintaa. Brüggemann tarkastelee artikkelissaan journalistista kehystystä jatkumona, jossa journalistit joko passiivisesti välittävät haastateltavien tai muiden toimijoiden käsityksiä tai sitten toisessa päässä aktiivisesti päättävät itse juttujensa tulkintakehyksen. Yleensä journalistit kuitenkin käyttävät useita kehyksiä ja sijoittavat jonkin tämän janan välimaastoon. (Brüggemann 2014, 61.)

Kehyksen käsite on oleellinen myös sovittelujournalismissa, sillä sovittelujournalismi korostaa toimittajien ja journalismin entistä suurempaa yhteiskuntavastuuta ja oman toiminnan seurausten tunnistamista sekä niistä vastuun ottamista. Taustalla on usein konstruktionistinen näkemys journalismista ja mediasta. Ajattelun mukaan maailman kuvaaminen ja siitä kertominen ei ole ainoastaan tiedonvälitystä tai tapahtumien heijastamista. Sen sijaan todellisuutta luodaan journalismissa aktiivisesti erilaisten valintojen kautta, minkä vuoksi journalismi on väistämättä osallinen maailmassa, josta kertoo. Journalismi vaikuttaa tapahtumien kulkuun esimerkiksi uutismedioiden eskaloimien konfliktien kautta tai kiinnittämällä huomiota tiettyihin asioihin. Journalismin aktiivista roolia voidaan tarkastella kehysanalyysin avulla. (Hautakangas ym. 2017, 5.)

Kehysanalyysin avulla voin myös parhaiten analysoida sitä, miten rokottamattomat on kuvattu ja miten rokottamattomuutta on selitetty Ylen juttujen kautta. Kehykset luovat julkisen ilmapiirin rokottamattomista ja rokottamattomuudesta keskustelemiselle polarisoituneessa sosiaalisen median ilmapiirissä, ja siksi niiden merkitys on mielestäni yhteiskunnallisesti erittäin oleellinen.

Tarkastelen omassa analyysissäni löytämiäni kehyksiä Robert Entmanin neljän ”kehysfunktion” eli kehyksen tehtävän kautta. Näitä ovat tekstissä määritelty ongelma, ongelman syy, moraalinen arvio ongelmasta ja ratkaisuehdotus ongelmaan. Entmanin mukaan kehykset nostavat julkisuuteen informaatiota korostaen samalla näiden nostojen tärkeyttä. Tietyn tekstin kehys ei kuitenkaan välttämättä täytä kaikki kehystehtäviä. Ja toisaalta yksi lause voi sisältää useitakin kehystehtäviä. (Entman 1993, 52–53.)

4 ANALYYSI JA TULOKSET

Löysin aineistostani viisi erilaista kehystä, jotka olivat rokote-epäröinnin kehys, polarisaation esiintuonnin kehys, itsekkään rokottamattoman kehys ja ideologisen rokotekriittisyyden ja -vastaisuuden kehys ja ”rokotuspakon” vastustamisen kehys. Jaoin kehukset Entmanin neljän kehysfunktion käsitteen (Entman 1993, 52) avulla seuraavaan tauluk-
koon:

Taulukko 1: Analyysissa havaitsemiani kehukset (vasen palkki) ja niiden kehysfunktiot (oikealla).

Kehyksen tehtävä → Kehys (alla)	Ongelman määrittely	Ongelman syy	Moraalinen arvio ongelmasta	Ratkaisuehdotus ongelmaan
Ideologisen rokotekriittisyyden ja -vastaisuuden kehys (8 kpl)	Epäluulo ja luotamuksen puute viranomaisia kohtaan synnyttävät rokotteiden vastustusta.	Ongelmaa kiihdyttää misinformaatio. Epäluulo keskittyy erityisesti perussuomalaisiin ja tiettyihin ideologioihin.	Rokotekriittisten sometilien seuraaminen on ongelmallista ja voi johtaa siiloutumiseen.	Viranomaiset kehottavat ottamaan rokotteen ja selvittävät virheellisiä väittämiä.
Rokote-epäröinnin kehys (6 kpl)	Rokotekattavuuden noston esteenä oleva rokote-epäröinti muodostaa suuren, kansainvälisen terveysuhan.	Rokote-epäröinnin taustalla on esimerkiksi tietämättömyyttä, pelkoa, huonoja kokemuksia ja käytännön ongelmia.	Rokotevastaisuus on vain marginaalinen ilmiö, suurin osa ihmisistä on kannoiltaan lieviä.	Koronapassista toivotaan kannustinta, rokottamista helpotetaan viemällä rokotuspisteitä lähelle.
Polarisaation esiintuonnin kehys (5 kpl)	Vastakkainasettelu ei lisää rokottamattomien rokotusintoa, vaan hajottaa ihmissuhteita ja luo konflikteja.	Sairastumisen pelon sijaan vallitseva tunnereaktio syntyy nyt vastakkainasettelusta. Näkyvyyttä saavat kärkkäät mielipiteet.	Sekä rokotetut, että rokottamattomat ovat syllistyneet mustamaalaamiseen, syllistämiseen, uhkailuun ja kontrollointiin.	Pitää lisätä pehmeitä keinoja ihmisten käyttäytymiseen vaikuttamiseen. Täytyisi pystyä kuuntelemaan muita.
Itsekkään rokottamattoman kehys (4 kpl)	Vastuuton rokottamaton aiheuttaa haittaa yhteiskunnalle ja muille ihmisille.	Sotealan rokottamaton henkilöstö tartuttaa potilaita. Tavarataloketjun johtaja jakaa väärää tietoa työntekijöilleen.	Rokottamattomat eivät ajattele yhteistä etua, vaan heitä ajaa altruismin puute. Moraali on löystynyt.	Ratkaisuna nähdään ”rokotepakko”, työtehtävien rajoittaminen tai kollektiivinen panos pandemian ehkäisyyn.
”Rokotuspakon” vastustamisen kehys (5 kpl)	Rokottamattomat sotealan työntekijät vastustavat itsemääräämisoikeutensa kajoavaa ”rokotuspakkoa”.	Rokottamattomat kokevat tulevansa syrjityiksi yhteiskunnassa ja työyhteisössä.	Rokotuspakon ei nähdä hyödyttävän tilannetta tai tilanne nähdään valittavana, mutta väistämättömänä vastuuna.	Tietyt työtehtävät vaatisivat rokotteita tai rokottamattomat ohjataan muihin töihin.

Suurin osa (8 kpl) jutuista kuului ideologisen rokotekriittisyyden- ja vastaisuuden kehukseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö myös näissä jutuissa olisi tuotu esiin rokotekriittisyyden koko skaalaa. Seuraavaksi yleisin kehys olikin rokote-epäröinnin kehys (6 kpl), joka saattoi ilmetä myös rokotevastaisuuden kanssa yhtä aikaa.

4.1 Ideologisen rokotekriittisyyden ja -vastaisuuden kehys

Runsaimmin esiintyvä kehys (8 kpl) tutkimassani aineistossa oli ideologisen rokotevastaisuuden ja -kriittisyyden kehys. Jutuissa korostettiin yleensä epäluottamusta ja epäluuloa viranomaisia kohtaan, joiden ajateltiin synnyttävän rokotevastaisuutta. Toisaalta kriittisyys nähtiin myös laajempänä kokonaisuutena, johon sisältyi myös paljon rokote-epäröinnin ja tiedonpuutemallin piirteitä. Ongelman syyksi kehyksessä nousi esimerkiksi perussuomalaisiin kanavoitunut yleinen epäluuloisuus valtiota ja viranomaisia kohtaan:

”Jallinoja arvioi, että perussuomalaisten toiminnassa on mukana tai heitä kannattavat ihmiset, jotka tuntevat jo epäluuloa valtiovaltaa, kansallisia instituutioita ja demokratian toimivuutta kohtaan.” (Yle 5.12.2021a.)

Tämän lisäksi syyksi nähtiin erilaiset ”pakkorokotuslakia” vastustavat sosiaalisen median ryhmät, joissa levisi valeutisia ja misinformaatiota (Yle 12.12.2021).

Moraalinen arvio oli, että somekriittiset tilit ja kannanotot ovat ongelmallisia ja voivat lisätä ihmisten riskiä siiloutua sosiaalisessa mediassa ja uutisvirrassaan. Ratkaisuna viranomaiset kehottivat ottamaan rokotuksen, voimistivat rokotemyönteistä viestiä, oikaisivat virheellisiä väittämiä ja sanoivat panostavansa tiedotukseen.

Rokottamattomuuden luottamusmallin mukaisesti kehyksessä huomioitiin ihmisten epäluulo ja luottamuksen puute, mutta siitä huolimatta ongelman ratkaisuksi ehdotettiin enemmän reagointia tiedonpuutemallin tapaan. Osassa jutuista misinformaatiota vastaan noustiin lempeämmin (Yle 10.12.2021), mutta osassa käytettiin jopa konfliktia lietsovia sanavalintoja, kuten ”[rokotevastaisten hoitajien] ryhmässä lietsotaan uskomusta, että viranomaiset piilottelevat rokotehaittoja” tai ”epäiltiin, että hallitus pimittää kansalaisilta olennaisia tietoja” (Yle 21.12.2021).

Kehys esiintyi elokuun otoksessa kaksi kertaa ja joulukuussa kuudesti.

4.2 Rokote-epäröinnin kehys

Toiseksi eniten (6 kpl) uutisissa esiintyi rokote-epäröinnin kehys. Kehykselle tyypillistä oli, että siinä varsinainen rokotevastaisuus nähtiin suomalaisessa yhteiskunnassa vain marginaalisena ilmiönä. Kuitenkin osassa jutuista se esiintyi lievempänä kehystenä kärkeen nostetun rokotevastaisuuden rinnalla. Kehyksessä rokottamattomuutta kehystettiin ennen kaikkea pelolla, sairastetulla taudilla, ensimmäisestä rokotteesta saaduilla sivuvaikutuksilla, rokotteen turvallisuuden epäilyllä, virheellisen tiedon saannilla, hämmennyksellä, väärällä turvallisuuden tunteella tai käytännön syillä ja ongelmilla, kuten pitkillä välimatkoilla rokotuspaikalle:

”Toinen selitys koko kunnankin alhaiselle rokotuskattavuudelle voi olla perholaisten pitkä välimatka eli reilut 40 kilometriä, lähimpään suureen rokotuspisteeseen. Siksi rokotukset tuodaankin nyt lähelle, ja myös kouluille suunnitellaan lähiviikoille rokotustilaisuuksia.” (Yle 24.8.2021.)

Voidaan sanoa, että syyt olivat käytännönläheisempiä, tavallisempia, eivätkä ehkä yhtä tunnepitoisia ja vihaa herättäviä kuin aiemmassa kehyksessä.

Ongelmaksi nousi yleensä se, että rokotekattavuutta pitäisi vielä nostaa, mutta rokote-epäröinti ja epäröivät ihmiset olivat esteenä. Rokote-epäröinti nähtiin maailmanlaajuisena ja suurena kansainvälisenä terveysuhkana itse koronanpandemian lisäksi.

Moraalisessa arviossa korostettiin varsinaisen rokotevastaisuuden marginaalisuutta ja painotettiin, että suurin osa rokottamattomista ihmisistä oli kannoiltaan lieviä. Ratkaisuehdotuksena taas nähtiin esimerkiksi koronapassin luoma kannuste ja rokottamisen helpottaminen erilaisin keinoin, esimerkiksi tuomalla rokotuspaikkoja lähelle kouluja.

Rokote-epäröinnin kehyksiä oli elokuun uutisoinnissa neljä kappaletta. Joulukuussa kehys esiintyi kolmessa artikkelissa.

4.3 Polarisaation esiintuonnin kehys

Polarisoinnin esiintuonnin kehys esiintyi aineistossa viisi kertaa, kahdesti talvella ja kolmesti kesällä. Suurimmaksi ongelmaksi kehyksessä nostettiin vastakkainasettelun ja polarisaation lisääntyminen sosiaalisessa mediassa, yhteiskunnassa ja ihmissuhteissa.

Vastakkainasettelun ei nähty edesauttavan rokottautumista, vaan hajottavan ihmissuh- teita ja luovan konflikteja. Tarkempaa syynä nähtiin se, että sairauden pelko oli lievit- tynyt rokotteiden vuoksi. Sen sijaan vahva tunnereaktio syntyi nyt vastakkainasettelusta ja turhautumisesta jatkuvaan tilanteeseen.

Osassa teksteissä korostettiin ihmisten halua auttaa muita, mikä saattoi parempien kei- nojen puutteessa purkautua vihan kautta. Tämä näkyi esimerkiksi koronan aiheuttamia välirikkoja käsittelevässä jutussa: ”Jaakkolan mukaan me usein kuvittelemme, että suut- tumalla, uhkailemalla, kiristämällä ja olemalla vihainen saamme toisen muuttumaan.” (Yle 24.8.2021a.)

Moraalisen arvion mukaan sekä rokotetut, että rokottamattomat olivat syyllistyneet pandemian aikana mustamaalaamiseen, syyllistämiseen, uhkailuun ja kontrollointiin. Rokottamattomista oli annettu kovia lausuntoja ja heidän oikeuksiaan rajoitettiin rajulla kädellä muualla Euroopassa. Rokotetut sukulaiset taas saivat perheiltään ja tuttaviltaan kasapäin linkkejä juttuihin, joissa korostui ”koronarokotteiden turvattomuus”. Osalla olivat katkenneet välit ystäviin tai perheenjäseniin, ja työpaikallakin saattoi vallita vas- takkainasettelun ja ärtymyksen ilmapiiri:

”Nainen kertoo, että hänen isänsä innostui pandemian alussa seuraamaan salaliittoteorioita ja on saanut käännytettyä myös hänen äitinsä rokotevas- taiseksi. Naisen mukaan perheen sisäiset suhteet ovat hetkittäin olleet pa- hasti tulehtuneet.

– Yritän itse välttää asiasta puhumista, kun vanhempia harvemmin edes tapaa, mutta joka kerta he sortuvat puhumaan rokotteista. Viestejä ja link- kejä rokotteiden haitoista ja koronasta satelee viikoittain perhechattiin pu- helimessa, vaikka olemme pyytäneet lopettamaan.” (Yle 24.8.2021a.)

Ongelman ratkaisuksi esitettiin pehmeiden keinojen lisääminen ihmisiin vaikutta- miseksi. Erityisen tärkeänä nähtiin toisten kuuntelu ja myös henkilökohtaisen toiminnan reflektointi.

4.4 Itsekkään rokottamattoman kehys

Itsekkään rokottamattoman kehys (4 kpl) yleistyi etenkin joulukuun uutisoinnissa, kun puheenaiheeksi nousi sotealan rokottamattomat työntekijät. Kehys esiintyi talvella

kolmesti ja kesällä kerran. Kehyksen ongelmana nähtiin vastuuton ja/tai itsekäs rokottamaton, joka aiheutti toimillaan haittaa yhteiskunnalle ja muille ihmisille. Kehys oli jollain tasolla nähtävissä varmaan suurimmassa osassa jutuista, mutta neljässä se korostui jutun kärjeksi ja eteni muiden kehysten ohi.

Ongelmana kehyksessä nähtiin erityisesti rokottamattomat hoitajat ja muu sotealan henkilöstö, joka tartutti vastuuttomalla toiminnallaan potilaita. Tämä käy ilmi esimerkiksi otsikosta: *Isoäiti kuoli koronaan, jonka tartutti todennäköisesti rokottamaton hoitaja: "On tyrmistyttävä ajatus, että tartunta tulee hoitajan kautta"* (Yle 4.12.2021). Toisaalta yhdessä jutussa vastuuton toimija oli tavarataloketjun johtaja, joka jakoi työntekijöilleen rokotevastaista tietoa (19.8.2021b) ja kolmannessa itsekkyyden aalto nähtiin johtuvan eritoten taudin sairastamisen normalisoitumisesta, joka löyhdytti ihmisten moraalialia (5.12.2021b).

Moraalinen arvio oli, että rokottamattomat eivät ajattele yhteistä etua. Sen sijaan heitä ajaa moraalin ja altruismin puute, mikä selviää esimerkiksi väliotsikosta: *Nyt pitäisi ajatella muita, ei vain itseään* (5.12.2021b). Toisaalta teksteissä on myös sovittelevia piirteitä, joissa tuodaan esiin myös epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi jutuissa, joissa käsiteltiin mahdollista rokottamattoman hoitajan aiheuttamaa tartuntaa, korostettiin, että myös rokotettu voi olla tartuttaja (Yle 4.12.2021; Yle 9.12.2021b). Lisäksi esiin nostettiin, että teko ei ole ollut tietoinen. Jutuissa korostui myös epäily siitä, että huonot esimerkit olisivat vain yksittäistapauksia. Hoitajajutuissa painotettiin sitä, että suurin osa hoitajista kuitenkin ottaa rokotteen, ja tekee kaikkensa venyäkseen, taipuakseen ja auttaakseen ihmisiä pandemian vallitessa:

"Mari Kolu ymmärtää läheisten surun. Hän muistuttaa kuitenkin, että suurin osa hoitohenkilöstöstä tekee työtään hyvin kiireen ja paineen keskellä.

– Hoitajat tekevät todella paljon töitä, he joustavat ja venyvät. Meillä on asiantuntevia hoitajia, jotka tekevät työtä suurella sydämellä." (Yle 4.12.2021.)

Ratkaisuna ongelmaan tarjottiin tiettyjen työtehtävien rajoittamista rokottamattomilta tai sitten laajempaa sotehenkilöstöä koskevaa "rokotuspakkoa". Lisäksi korostettiin laajan ja kollektiivisen taudilta suojautumisen jatkumisen tärkeyttä.

4.5 ”Rokotuspakon” vastustamisen kehys

Viimeisenä kehyksenä löysin ”rokotuspakon” vastustamisen kehyksen. Kehys löytyi viidestä uutisartikkelista, jotka kaikki julkaistiin joulukuussa. Kehyksellä on hieman risteäviä teemoja edellisen kehyksen kanssa, sillä sekin käsitteli soteammattilaisten tilannetta. Kuitenkin kehykset esiintyivät myös täysin irrallaan toisistaan, eli kaikki itsekkään rokottamattoman kehykset eivät käsitelleet hoitajia ja toisaalta rokotuspakon vastustamisen kehys ei usein pitänyt sisällään varsinaista itsekkään rokottamattoman kehystä.

Kehyksen ongelmaksi määriteltiin rokottamattomien sotealan työntekijöiden vastustus itsemääräämisoikeuttaan rajoittavaa ”rokotuspakkoa” vastaan. Usein kehys linkittyi ideologisen rokotevastaisuuden ja -kriittisyyden kehyksen kanssa ja siten ongelmaan kiittyi myös ajatus misinformaatiosta esimerkiksi sotealan Telegram-ryhmissä, joista yhden uutisen selvitys kertoi (Yle 21.12.2021). Toisaalta kehys esiintyi myös kahdestaan rokote-epäröinnin kehyksen kanssa, eikä sitä voida sijoittaa pelkän ideologisen rokotevastaisuuden alle.

Ongelman syynä kehyksessä nähtiin rokottamattomien, erityisesti soteammattilaisten, kokema syrjintä ja vapauksien rajoitus yhteiskunnassa ja työelämässä:

”Sillanpään mukaan päätös aiheuttaa rokottamattomien hoitajien keskuudessa hämmennystä ja kysymyksiä, kun vielä ei tiedetä, miten työnantaja tilanteessa toimii. Lakipykälä jättää harkinnan varaa työnantajille. Sillanpää ja Hägglund ovat molemmat tiukasti sitä mieltä, että hoitajilla pitäisi olla oikeus itse päättää, ottavatko koronarokotteen vai ei.

– Se itsemääräämisoikeus kuuluu kaikille, sanoo Sillanpää.” (Yle 29.12.2021.)

Tilanteessa toistui kahdenlainen moraalinen arvio. Elokuun jutuissa korostui kriittisyys ”rokotepakkoa” kohtaan ja näissä jutuissa tuotiin esiin mallia, joka sen sijaan eväisi rokottamattomilta vain tiettyjä työtehtäviä esimerkiksi riskiryhmien parissa. Tilanteen edetessä, joulukuussa ”pakko” kuitenkin nähtiin valitettavana, mutta väistämättömänä ratkaisuna potilaiden turvallisuuden kannalta.

Ratkaisuna nostettiin rokottamattomille tarjottavat muut työtehtävät. Toisaalta teksteistä kävi kuitenkin ilmi, että sellaisia on kuitenkin vain hyvin vähän, jos ollenkaan.

4.6 Sovittelujournalistiset piirteet

Kaiken kaikkiaan aineistossa oli nähtävissä paljon sovittelujournalistisia piirteitä. Kuitenkaan harva juttu, jos yksikään, yksinään täytti ihan sovittelujournalistisen tekstin kriteereitä. Lähimpänä sovittelujournalismia olivat jutut tehosterokotetta epäröivästä Piista (Yle 9.12.2021), hoitohenkilökunnan mielenilmauksesta (Yle 10.12.2021b), polarisoituneesta keskusteluilmapiristä (Yle 24.8.2021a) ja rokotetta epäröivästä, mutta sitä muille suosittellevasta lähihoitajasta Tero Nikkasesta (Yle 24.8.2021c).

Näistä ensimmäisessä hyödynnettiin tehosterokotetta epäröivän henkilön kuuntelemista. Juttuun oli valittu kannoiltaan lievempi henkilö, joka on kuitenkin ottanut yhden rokotteen. Tämä toi sovittelujournalistiseen tyyliin esiin mielipiteiden laajaa spektriä ja on siten helpommin lähestyttävissä myös henkilöille, joiden mielipiteet ovat kaukana käsitellyistä ajatuksista. Jutussa tuotiin esiin kipupiste, joka Piialle oli ensimmäisestä rokotuksesta saadut ja hänet säikäyttäneet sivuoireet, kuten sydämen tykyttely ja verenpaineen nousu:

”Esimerkiksi yrittäjänä työskentelevä Piia ei ainakaan tällä hetkellä suunnittele toisen koronarokotteen ottamista. Hän kertoo kokeneensa ensimmäisen rokotteen jälkeen epämukavia oireita, jotka säikäyttivät hänet.

– Tuli sydämen tykyttelyä muutama päivä rokotteen jälkeen. Oireet jatkuivat aika kovina kaksi viikkoa ennen kuin lievenivät. Lisäksi verenpaine nousi normaalia korkeammalle, korvissa humisi ja huimasi.” (Yle 9.12.2021a.)

Nosto on tärkeä siksi, että sovittelujournalismiin kuuluu konfliktin tai kipupisteen taustalla olevien tunteiden ja ajatusten selvittäminen. Samalla haastateltavan kokemus kuitenkin asetettiin isompaan journalistiseen kontekstiin, jossa kerrottiin mahdollisten sivuvaikutusten olevan suurimmalle osalle ihmisistä lieviä. Lisäksi artikkelin kerronta oli rauhallista ja neutraalia, ja siinä vältettiin kärjistäviä sanavalintoja. Kuitenkin jutusta puuttui sovittelujournalismille tyypillinen tarinallisuus, syvyys ja laaja taustoitus. Sen sijaan juttu pysyi hieman pintapuolisena.

Hoitohenkilökunnan mielenilmauksesta kertova juttu taas sisälsi enemmän tarinallisia piirteitä:

”Torstai-illan aikana sytytettiin hautakynntilöitä useiden kaupunkien näkyville paikoille ja sosiaalisessa mediassa kynntiläkuvia jaettiin tunnisteella #RIPsote.

Kynntilöitä oli satoja myös eduskuntatalon rappusilla.

Mielenilmaus organisoitiin koronarokotuksiin kriittisesti suhtautuvien sote-työntekijöiden suljetussa Telegram-ryhmässä.

Yksi ryhmän jäsenistä on seinäjokelainen entinen kätilö ja nykyinen yrittäjä ja somevaikuttaja Heli Rämäkkö. Rämäkkö kertoo –” (Yle 10.12.2021a.)

Jutussa oli myös pyritty kuulemaan mielenilmauksen organisoijan lisäksi tavallisia mielenosoittajia, mutta heitä ei saatu mukaan aiheen arkaluontoisuuden vuoksi.

Kuitenkin mielenilmausta koskevaan jutussa rokotekriittistä näkökulmaa edusti tapahtuman järjestäjä. Tämän lisäksi ääneen pääsi Pirkanmaan sairaanhoitopiirin Tehyläisten hoitajien päälouottamusmies. Osapuolet eivät kuitenkaan suoraan kohdanneet, mihin sovittelujournalismissa kannustetaan. Lisäksi tunne- ja taustoituspuolella tämäkin juttu jäi hieman kylmäksi, vaikka sotealalla työskentelevien pelkoja tuotiinkin esiin.

Lähihoitaja Tero Nikkasesta kertovaan juttuun (Yle 24.8.2021c) oli saatu todella mielenkiintoinen näkökulma. Tekstissä rokottamaton lähihoitaja pääsi itse kertomaan ja arvioimaan, mikä hänen mielipiteensä koronarokotteesta voisi muuttua. Hänen omat kantansa olivat hieman lieventyneet aiemmasta teho-osastolle joutumisen seurauksena, mutta eivät muuttuneet. Hän muun muassa suosittelee rokotetta asiakkailleen, mutta ei sitä itse kuitenkaan halua.

Juttu on mielestäni hyvä esimerkki sovittelujournalistisesta itsensä kuunteluttamisesta, sillä se tuo esiin Nikkasen ajattelun keskenään melko ristiriitaisia piirteitä. Samalla se avaa jälleen rokote-epäröivien mielipiteiden kirjoa. Jutussa myös perehdytään Nikkasen kipupisteisiin rokotteen suhteen, mutta niihin ei mennä kovin syvälle. Tarinallisuutta tekstiin tuo teho-osastokokemusten tarkempi läpikäynti. Kuitenkaan Nikkanen ja haastateltu terveyden alan asiantuntija eivät tässäkään jutussa kohta.

Näiden artikkeleiden lisäksi lähes jokaisesta jutusta löytyi joitain yrityksiä ymmärtää vastakkaisia näkökulmia. Usein ongelmat kuitenkin määriteltiin itse kuuntelematta rokotamattomia ja puhumalla heidän ohitse tai kuuntelevalla vain rajallisesti, esimerkiksi kommenttialustojen kautta. Osassa jutuista käytettiin myös hieman tahallaan kärjistäviä sanavalintoja, kuten ”kuohutaan”, ”salaillaan” ja ”vähätellään” (Yle 21.12.2021). Lisäksi esimerkiksi taudin normalisoitumista ja rokottamattomuutta käsittävissä jutussa (Yle 5.12.2021) oleva kommentti ei ehkä kuuluisi sovittelujournalismin luottamusta herättämään pyrkivään keskusteluilmapiiriin, vaikka se onkin rehellinen: ” – Kyse on altruismista, pitäisi pystyä ajattelemaan oman perseen sijaan muita: teho-osastojen kuormitusta ja sitä, että tämä edelleen tappaa ihmisiä.”

4.7 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Tiivistetysti löysin kehysanalyysin kautta viisi kehystä rokottamattomista: 1) ideologisen rokotekriittisyyden ja -vastaisuuden kehyksen, 2) rokote-epäröinnin kehyksen, 3) polarisaation esiintuonnin kehyksen, 4) itsekkään rokottamattoman kehyksen ja 5) ”rokotuspakon” vastustamisen kehyksen. Kehyksistä eniten esiin nousi ideologisen rokotekriittisyyden ja -vastaisuuden kehys.

Kehystäminen erosi tutkittuina ajankohtina. Elokuussa uutisia oli vähemmän, ne olivat sävyiltään sovittelevampia ja vähemmän syyllistäviä. Kesällä korostui etenkin polarisaation esiintuonnin kehys, jossa pyrittiin painottamaan pehmeitä keinoja ihmisten päiden kääntämiseksi. Myöskään hoitajien ”rokotepakko” ei ollut samalla tavalla ajankohtainen kuin joulun aikaan ja siitä ei löytynyt yhtään uutista. Joulukuussa uutismäärät rokotekriittisyydestä ja -vastaisuudesta kasvoivat. Lisäksi itsekkään rokottamattoman kehys vahvisti asemaansa yhdestä jutusta kolmeen. Polarisoitunutta ilmapiiriä tuotiin esiin vähemmän ja koronauutisoinnissa korostui ”rokotepakon” käsittely.

Uutisoinnin sisältöön ja tiheyteen on voinut myötävaikuttaa koronatilanteen uudelleen eskaloituminen joulukuussa 2021. Lisäksi pandemian pitkittyminen on saattanut lisätä ihmisten yleistä turhautuneisuutta pandemiatilanteeseen ja sen tuomiin rajoituksiin.

Uutisoinnissa oli nähtävissä paljon sovittelujournalistisia piirteitä kuten yrityksiä ymmärtää eriäviä kantoja tai syitä niiden taustalla, rokottamattomien kuuntelemista, mielipiteiden laajan skaalan esilletuomista ja lievempien kantojen kuuntelua. Lisäksi teksteissä hyödynnettiin paljon sovittelujournalismille tyypillisiä kipupisteitä, tunteita ja kokemuksia mielipiteiden taustalla, tarinallisuutta, neutraaleja ilmaisuja ja kärjistävien sanavalintojen välttämistä. Kuitenkin yksittäiset uutisjutut sisälsivät vain muutamia näistä piirteistä kerrallaan, joten harvaa, jos yhtäkään voi yksinään kutsua sovittelujournalistiseksi jutuksi yksinään. (Hautakangas ym. 2017.)

Uutisartikkeleissa puhuttiin usein rokottamattomien ohitse ja osassa käytettiin myös kärjistäviä sanavalintoja otsikkotasolla asti. Lisäksi sovittelujournalismille tyypillinen laaja taustoitus, syvyys ja kohtaaminen jäivät yleensä uupumaan (Emt.).

5 POHDINTA

Työssäni tutkin rokottamattomien kehystämistä Ylen verkkouutisartikkeleissa elo- ja joulukuussa 2021. Aineistoksi valikoitui 18 artikkelia, josta 11 sijoittui talvelle ja 7 kesälle. Kehyksiä löytyi yhteensä viisi, joista ideologinen rokotekriittisyys ja -rokotevastaisuus oli yleisin. Lisäksi tutkin aineiston sovittelujournalistisia piirteitä, joita löytyi useita. Yksittäisessä artikkelissa piirteitä oli useimmiten kuitenkin muutama. Kolmas tutkimuskysymys oli kehystämisen eroavaisuuden eri ajankohtina. Pääasiassa elokuussa kehykset olivat sovittelevampia koronapandemian ollessa vähemmän vakavassa pisteessä. Joulukuussa rokottamattomuudesta ja etenkin rokottamattomista hoitajista nähtiin enemmän huolta.

Peilattaessa analyysin tuloksia tutkimukseen rokotekannoista ja syihin rokottamattomuuden taustalla voidaan huomata, että uutisissa tuodaan esiin paljon samoja selitysmalleja, mitä tutkimuksessa on löydetty. Esimerkiksi Suomessa rokottamattomuutta on selitetty muun muassa nuorella iällä, huolilla turvallisuudesta, koetulla tiedonpuutteella, käsityksillä rokotteiden tehottomuudesta tai tarpeettomuudesta, käytännön syillä, rokotteiden ristiriidalla maailmankuvan kanssa ja terveystieteellisiin kohdistuvalla epäluulolla ja luottamuksen puuttella (Kontio ym. 2021, 1–10); Launis 2013, 2414; TS 17.1.2022, Väliaverron ja Jallinoja 2021, 329.). Näihin kaikkiin syihin viitattiin myös eri uutisartikkeleissa. Havainto ei ehkä sinänsä ole yllättävä, sillä monet jutuista on tehty tutkimustulosten tai asiantuntijan arvion pohjalta.

Lisäksi ainakin yhdessä artikkelissa nostettiin esiin suomalaisten tutkimuspohjaisia rokotekantoja ja luottamusta THL:ää, hallitusta ja STM:ää kohtaan (Yle 5.12.2021a). Kuitenkaan jutuissa ei tuotu esiin sitä, että huoli rokotevastaisuuden kasvusta ei perustu täysin todellisuuteen, vaan itseasiassa kokonaisuudessaan luottamus THL:ää kohtaan ja yleinen rokotekattavuus on jopa noussut pandemian aikana (Väliaverron ym. 2020, 256).

Selvä ristiriita tutkimuksen ja uutisoinnin välillä on rokotevastaisuuden ja rokote-epäröinnin suhteessa ja skaalassa. Jallinojan ym. mukaan rokotevastaisuus on Suomessa vähäistä (2020, 257), mutta kuitenkin se on tutkimusaineistoni perusteella nostettu merkittävämpään asemaan. Myös yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ja alhaisen koulutus- ja tulotason merkitys rokottamattomuuteen on jäänyt oikeastaan kehystyksen ulkopuolelle tutkimusaineistossani. Esimerkiksi perussuomalaisen tai maahanmuuttajien rokotevastaisuutta käsiteltäessä olisi voinut olla hedelmällistä puhua näistä taustatekijöistä.

Rokottamattomuutta voidaan selittää myös myötävaikuttavilla kulttuurisilla tai sosiaalisilla tekijöillä, kuten vastakkainasettelulla ja siiloutumisella sosiaalisessa mediassa (Sivellä ym. 2018). Myös tätä näkökulmaa tuotiin esiin etenkin perussuomalaisia koskevassa jutussa (Yle 5.12.2021a) ja jutuissa, joissa oli polarisaation esiintuonnin kehys. Kuitenkaan artikkeleissa ei aina ilmaistu sitä, että polarisaatio voi suoranaisesti lisätä rokottamattomuutta. Sen sijaan useimmissa jutuissa lähinnä kyseenalaistettiin vastakkainasettelun ja hallitsemattomien konfliktien hyöty.

Maailmanlaajuisesti merkittävimpiä tekijöitä rokottamattomuudelle ovat naissukupuoli, nuori ikä, vähäinen koulutus- ja tulotaso, vakuutuksen puute, maalla asuminen sekä identifioituminen rodulliseen tai etniseen vähemmistöön (Cascini ym. 2021). Valitsin kuitenkin tarkasteltavaksi nimenomaan Suomeen sijoittuvia artikkeleita, joten kansainvälistä rokottamattomuutta ei niissä oikeastaan käsitelty. Vain identifioituminen rodulliseen tai etniseen vähemmistöön tuotiin esiin epäsuorasti maahanmuuttajiin viitatessa (9.12.2021c).

Rokote-epäröinnin tiedonpuute ja luottamusmallit kuvaavat tapaa, jolla rokote-epäröintiä on esitetty. Tiedonpuutemalli on Brian Wynnin kehittämä vanhempi malli, joka nähdään nykyään tiedeyhteisön piirissä puutteellisena (Launis 2013, 2414–2015). Sen mukaan ihmiset karttavat rokotteita ensisijaisesti tietämättömyyden ja kriittisen ajattelukyvyyn puutteen vuoksi. Tiedonpuutemallin mukaan taistelukeino tähän oli tiukan rokotemyönteisen linjan ajaminen ja misinformaation kitkeminen (Goldenberg 2016, 570–572). Luottamusmalli sen sijaan kuvaa rokote-epäröintiä ennen kaikkea luottamuksen puutteen kautta, jossa ihmiset epäilevät asiantuntijoita, instituutioita ja tieteentekijöitä.

Luottamuksen takaisinvoittamiseksi tulisi painottaa viestinnässä dialogisuutta ja yhteistyötä (Goldenberg 2016, 570–572).

Analysoidussa uutismateriaalissa näkyi sekä rokote-epäröinnin tiedonpuutemallin, että luottamusmallin piirteitä. Kokonaisuudessaan artikkelit nojasivat usein tiedonpuutemalliin, joka korosti voimakkaammin ihmisten tietämättömyyttä kuin luottamusta ja pyrki ratkaisuna vaikuttamaan nimenomaan virheelliseen tietoon. Toistuvia teemoja olivat esimerkiksi virheellinen tieto, misinformaatio ja väärät käsitykset rokotusten turvattomuudesta. Toisaalta lähestymistapa ei kuitenkaan ollut pelkästään yksipuolista julistamista, vaan osassa jutuista yleisöä tai rokottamattomia itseään osallistettiin, ja he pääsivät ääneen heitä askarruttavissa kysymyksissä. Siten asiantuntijat eivät pelkästään ”tarjonneet ratkaisua itse määrittämäänsä ongelmaan” kuten tiedonpuutemallissa. Sen sijaan vanhempien viranomaisista eroavaa riskiarvioita ei tuotu esille. Vanhemmat usein arvioivat lastensa rokottamista enemmän yksilö- kuin populaatiopohjaisen riskin kautta (Goldenberg 2016, 564–566).

Analysoiduissa jutuissa ei myöskään yritetty sovittaa tai ymmärtää rajaa lääketieteen ja vaihtoehtohoito- ja hoitomuotojen välillä tai avata jutuissa lääketiedettä kohtaan esitettyä kritiikkiä. Vaihtoehtoiset näkemykset näyttäytyivät ensisijaisesti haitallisena misinformaationa, jota tulisi karsia.

Aiemmassa rokottamattomien kehysanalyysi- ja diskurssitutkimuksessa esiin nousi rokottamattomien esittäminen halventavaan sävyyn. Tämä oli tyypillistä Australiassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa, joissa kaikissa polarisaatio aiheen ympärillä on melko suurta (Capurro ym. 2015, 25–28; Court ym. 2018, 1–8). Aineiston perusteella vastakkainasettelu ei ollut läheskään yhtä rajua. Rokottamattomista puhuttiin pääasiassa kunnioittavasti sävyyn, vaikka tekstistä välittyi myös syyllistäviä ja häpeään kannustavia piirteitä. Tämä välittyi esimerkiksi itsekkään rokottamattoman kehystenä. Pääosin jutuissa erotettiin myös hyvin rokottamattomuus ja rokotevastaisuus toisistaan, vaikka rokotevastaisuus ylikorostuikin uutisoinnissa rokote-epäröintiin nähden.

Uutisointi vaikutti pääosin hyvältä ja asialliselta, mutta dialogisuudessa voisi olla edelleen kehittämisen varaa. Sen lisäksi rokotevastaisuuden ja -epäröinnin entistä laajempi kartoitus, taustoitus ja ajatusmaailman ymmärtäminen voisi parantaa uutisten laatua. Huomioitavaa on myös, että analyysi ei sisältänyt mielipidekirjoituksia. Mielipidekirjoituksilla voi olla suuri merkitys ihmisten asenteisiin ja ne voivat värittää myös tapaa ja mielentilaa, joilla muita vastaavan aihepiirin uutisia luetaan.

Oma tutkimukseni sijoittui vain tarkoin rajattuihin, kuukauden mittaisiin, ajanjaksoihin. Tuloksia ei voida suoraan yleistää muihin ajankohtiin, vaan ne kertovat nimenomaan Ylen uutisoinnista elo- ja joulukuussa 2021. Toisenlainen ajankohta voi siten tuottaa täysin erilaisia tuloksia, eivätkä tulokset ole yleistettävissä.

Tulevaisuudessa voisikin olla mielekäästä tutkia uutisointia muina ajankohtia ja tarkastella myös mielipidekirjoitusten kehystämistä ja sitä, miten jutut noudattelevat uutta luottamukseen pohjautuvaa rokote-epäröinnin luottamusmallia. Lisäksi olisi hyvä tarkastella yksityiskohtaisemmin dialogisuuden ja kuunteluttamisen hyödyntämistä rokotekriittisyyttä, -vastaisuutta tai -epäröintiä koskevissa artikkeleissa eri media- ja uutislähteissä. Kolmanneksi olisi mielenkiintoista selvittää myös muiden polarisoivien ja erityisesti populistiksi tai vaihtoehtoisiksi luokiteltujen näkökulmien ja niitä kannattavien ihmisten esittämistä mediassa muun muassa edellä mainituista näkökulmista.

LÄHTEET

- Anttila, Veli-Jukka. 2022. Koronavirus (SARS-CoV-2, COVID-19). *Lääkärikirja Duodecim*.
Luettu 23.4.2022. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257>.
- Betta S, Greta Castellini, Marta Acampora, Serena Barello. 2022. "The Effect of Message Framing on COVID-19 Vaccination Intentions among the Younger Age Population Groups: Results from an Experimental Study in the Italian Context." *Vaccines* 10 (4): 559. <https://doi.org/10.3390/vaccines10040559>.
- Blomqvist, Julia. 2022. "Matala palkka ja koulutus ennakoivat rokottamattomuutta." *Lännen media*. Julkaistu *Turun Sanomissa* 17.1. Luettu 1.4.2022.
<https://www.ts.fi/uutiset/5540099>.
- Borah, Porismita. 2022. "Message framing and COVID-19 vaccination intention: Moderating roles of partisan media use and pre-attitudes about vaccination." *Current Psychology* 3: 1–10. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02851-3>.
- Brüggemann, Michael. 2014. "Between frame setting and frame sending: How journalists contribute to news frames." *Communication Theory* 24: 61–82.
<https://doi.org/10.1111/comt.12027>.
- Capurro, Gabriela, Josh Greenberg, Eve Dubé ja Michelle Driedger. 2018. "Measles, Moral Regulation and the Social Construction of Risk: Media Narratives of 'Anti-Vaxxers' and the 2015 Disneyland Outbreak." *Canadian journal of sociology* 43 (1): 25–47.
<https://doi.org/10.29173/cjs29301>.
- Carothers, Thomas and Andrew O'Donohue. 2020. "Polarization and the pandemic." Carnegie Endowment for International Peace, julkaistu 28.4. Luettu 1.4.2022.
<https://carnegieendowment.org/2020/04/28/polarization-and-pandemic-pub-81638>.
- Cascini, Fidelia, Ana Pantovic, Yazan Al-Ajlouni, Giovanna Failla ja Walter Ricciardi. 2021. "Attitudes, acceptance and hesitancy among the general population worldwide to receive the Covid-19 vaccines and their contributing factors: A Systemic review." *eClinicalMedicine* 40, julkaistu osana *Discovery Science*-lehteä.
<https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2021.101113>.

- Chagla, Zain, Kwadwo Kyeremanteng ja Stefan Baral. 2022. "Politicizing Covid-10 vaccination efforts has fuelled vaccine hesitancy." *The Conversation*, julkaistu 1.2.2022. Luettu 1.4.2022. <https://theconversation.com/politicizing-covid-19-vaccination-efforts-has-fuelled-vaccine-hesitancy-175416>.
- Court, Jay, Stacy M. Carter, Katie Attwell, Julie Leask ja Kerrie Wiley. 2021. "Labels Matter: Use and Non-Use of 'anti-Vax' Framing in Australian Media Discourse 2008–2018." *Social science & medicine* 291: 114502–114502. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114502>.
- Cox, Daniel. 2021. "Peer pressure, not politics, may matter most when it comes to getting the Covid-19 vaccine." *Survey Center on American Life*, julkaistu 29.6. Luettu 1.4.2022. <https://www.americansurveycenter.org/commentary/peer-pressure-not-politics-may-matter-most-when-it-comes-to-getting-the-covid-19-vaccine/>.
- Entman, Robert. "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm." *Journal of communication* 43, no. 4 (1993): 51–58.
- Evans, Maggie, Helen Stoddart, Louise Condon, Elaine Freeman, Marg Grizzell ja Rebecca Mullen. 2001. Parents' Perspectives on the MMR Immunisation: A Focus Group Study. *British Journal of General Practice* 51: 904–910. Luettu 25.4.2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1314147/>.
- Goffman, Erving. 1986. *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Goldenberg, Maya. 2016. "Public Misunderstanding of Science? Reframing the Problem of Vaccine Hesitancy." *Perspectives on Science* 24 (5): 552–581. https://doi.org/10.1162/POSC_a_00223.
- Goldenberg, Maya ja Christopher McCron. 2017. "The Science is Clear!" Media Uptake of Health Research into Vaccine Hesitancy." *Knowing and Acting in Medicine*, toim. Robyn Bluhm 113–132. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Hart, Sol, Sedona Chinn ja Stuart Soroka. 2020. "Politicization and polarization in COVID-19 News Coverage." *Science Communication* 42 (5): 679–697. <https://doi.org/10.1177/1075547020950735>.

- Hautakangas, Mikko, Laura Ahva ja Paula Haara. 2017. *Sovittelujournalismin käsikirja – Keinoja konfliktierkkien aiheiden käsittelyyn*. Tampereen yliopisto. Luettu 2.4.2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0618-2>.
- Helin, Satu ja Mikko Leppänen. 2022. ”Rekkakusien kapina.” Yle, julkaistu 12.2. Luettu 1.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12308781>.
- Jallinoja, Piia, Jonas Sivelä ja Esa Väliverronen. 2021. ”Valtavirtaa ja vastavirtaa – koronanäkemykset yhteydessä halukkuuteen ottaa koronarokotus.” *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 137 (19): 2061–2068. Luettu 1.4.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo16381>.
- Jiang, Julie, Emily Chen, Kristina Lerman ja Emilio Ferrara. 2020. ”Political Polarization Drives Online Conversations About COVID-19 in the United States.” *Human behavior and emerging technologies* 10. Julkaistu ennakkoon verkossa, luettu 27.4.2022. <https://doi.org/10.1002/hbe2.202>.
- Kontio, Mia, Natalia Skogberg, Jonas Sivelä, Hanna Nohynek, Heini Salo, Petteri Mäntymaa ja Otto Helve. 2021. ”Koronarokotekattavuuteen vaikuttavat tekijät.” *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpäperi 26/2021*. Julkaistu verkossa, luettu 27.4.2022. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143238/URN ISBN 978-952-343-753-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143238/URN%20ISBN%20978-952-343-753-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
- Launis, Veikko. 2013. ”Tieto vai ”mutu” rokotepäätöksen pohjana?” *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 129(22): 2413-2419. Luettu 1.4.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo11326>.
- Leach, Melissa ja James Fairhead. 2007. *Vaccine Anxieties: Global Health, Child Health & Society*. Lontoo: Earthscan. <https://doi.org/10.4324/9781849773690>.
- Majó-Vázquez, Sílvia, Rasmus Kleis Nielsen, Joan Verdú, Nandan Raso, Manlio De Domenico ja Joan Verdú. 2020. ”Volume and patterns of toxicity in social media conversations during the Covid-19 pandemic.” Reuters Institute ja University of Oxford, julkaistu 9.7. Luettu 1.4.2022. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/volume-and-patterns-toxicity-social-media-conversations-during-covid-19-pandemic>.
- Metelinen, Sami. 2021. ”Politisoitunut pandemia – Suomalaiset antavat yhä siunauksensa koronatoimille, mutta kritiikki kasvaa.” *Eva-analyysi* 93: 1–14, julkaistu 3.5.

- Luettu 1.4.2022. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/05/eva-analyysi-no-93.pdf>.
- Peng, Lihong, Yi Guo ja Dehua Hu. 2021. "Information Framing Effect on Public's Intention to Receive the Covid-19 Vaccination in China." *Vaccines (Basel)* 9 (995): 1–17. <https://doi.org/10.3390/vaccines9090995>.
- Poltorak, Mike, Deborah Leach, James Fairhead ja Jackie Cassell. 2005. "MMR Talk and Vaccination Choices: An Ethnographic Study in Brighton." *Social Science & Medicine* 61: 709–719. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2004.12.014>.
- Rytty, Suvi. 2020. "Rokotusvastaisuus historiallisena ilmiönä 1900-luvun alun Suomessa." *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 57: 215–227. <https://doi.org/10.23990/sa.91133>.
- Sahoo, Niranjan. 2020. "India: Infections, Islamophobia, and Intensifying Societal Polarization." Julkaistu osana teosta: Carothers, Thomas and Andrew O'Donohue. 2020. "Polarization and the pandemic." Carnegie Endowment for International Peace, julkaistu 28.4. Luettu 1.4.2022. <https://carnegieendowment.org/2020/04/28/polarization-and-pandemic-pub-81638>.
- Sivelä, Jonas, Veikko Launis, Susanna Jääskeläinen, Taneli Puumalainen ja Hanna Nonyhek. 2018. "Käsitykset rokotuksista ja rokotuskattavuuteen vaikuttavista tekijöistä." *Lääkärilehti* 73 (10): 648–652. Luettu 1.4.2022. <https://www.laakari-lehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/kasitykset-rokotuksista-ja-rokotuskattavuuteen-vaikuttavat-tekijat/>.
- Vuolanto, Pia, Harley Bergroth, Johanna Nurmi ja Suvi Salmenniemi. 2020. "Reconfiguring health knowledges? Contemporary modes of self-care as 'everyday fringe medicine.'" *Public Understanding of Science* 29 (5): 508–523. <https://doi.org/10.1177%2F0963662520934752>.
- Väliverronen, Esa ja Piia Jallinoja. 2021. "Suomalaisten näkemykset asiantuntijoista ja rokotuksista – Havaintoja muutoksista ensimmäiseltä koronavuodelta." *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (3): 323–333. Luettu 1.4.2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/142698>.

- Väliverronen, Esa, Jonas Sivelä, ja Hanna Nohynek. 2020. "Suomalaisten suhde roko-
tuksiin – Mitä tuoreet kyselytutkimukset kertovat". *Sosiaalilääketieteellinen Aika-
kauslehti* 57 (3): 256-265. <https://doi.org/10.23990/sa.92093>.
- Yaqub, Ohid, Sophie Castle-Clarke, Nick Sevdalis ja Joanna Chataway. 2014. "Attitudes
to Vaccination: A Critical Review. *Social Science & Medicine* 112: 1–11.
<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.04.018>.

AINEISTO

Joulukuu 2021

Yle 4.12.2021 = Heikkilä, Eija ja Greta Virranniemi. 2021. ”Isoäiti kuoli koronaan, jonka tartutti todennäköisesti rokottamaton hoitaja – lapsenlapsi: ”On tyrmistyttävä ajatus, että tartunta tulee hoitajan kautta.”” Yle, julkaistu 4.12. Luettu 26.4.2022.

<https://yle.fi/uutiset/3-12215800>.

Yle 5.12.2021a = Toivonen, Terhi. 2021. ”Tutkimus: Koronarokotteiden kiivaimmat vastustajat perussuomalaisissa, 12 prosenttia ei aio ottaa rokotetta – Puoluejohto kiistä rokotekielteisyyden ja kannustaa piikille.” Yle, julkaistu 5.12. Luettu 26.4.2022.

<https://yle.fi/uutiset/3-12216454>.

Yle 5.12.2021b = Valkama, Heikki. 2021. ””Meille tuli korona” – tartunnasta kerrotaan nyt avoimesti somessa: Normalisoitumisessa on myös vaaransa, sanoo psykologi”.

Yle, julkaistu 5.12. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12218202>.

Yle 9.12.2021a = Loukkola, Pekka. 2021. ”Piia ei aio toistaiseksi ottaa toista koronarokotetta, vaikka arki on ilman koronapassia rajoitetumpaa kuin ennen – ”En pääse paljon mihinkään.”” Yle, julkaistu 9.12. Luettu 26.4.2022.

<https://yle.fi/uutiset/3-12213417>.

Yle 9.12.2021b = Lukinmaa, Tuukka. 2021. ”Poliisi ei epäile rikosta Keuruun koronatarunnassa: 93-vuotias menehtyi tautiin, jonka sai todennäköisesti rokottamattomalta hoitajalta.” Yle, julkaistu 9.12. Luettu 26.4.2022.

<https://yle.fi/uutiset/3-12222361>.

Yle 9.12.2021c = Tolkki, Kristiina. 2021. ”Hoitajien ”rokotuspakko” saa ristiriitaisen vastaanoton – lista näyttää, missä soteammateissa on vähiten rokotettuja.” Yle, julkaistu 9.12. Luettu 26.4.2022.

<https://yle.fi/uutiset/3-12222677>.

Yle 10.12.2021a = Kaakinen, Elina. 2021. ”Hautakynntilöitä syttyi kaupunkien maamerkeille ympäri Suomen – taustalla rokotekriittisten hoitajien mielenilmaus, joka syntyi suljetussa Telegram-ryhmässä.” Yle, julkaistu 10.12. Luettu 26.4.2022.

<https://yle.fi/uutiset/3-12224629>.

Yle 10.12.2021b = Sandell, Markku. 2021. ”Rokotevastaisuudella ja feminismillä on yllättävä yhteinen tausta – historian saatossa moni aatesuunta on epäillyt

rokottamisen hyötyjä.” Yle, julkaistu 10.12. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12216494>.

Yle 10.12.2021c = Tiirikainen, Ville. 2021. ”Sairaanhoidopiiri jyrähti Twitterissä: Olemme tyytyväisiä, jos rokotevastaiset hoitajat ymmärtävät vaihtaa alaa.” Yle, julkaistu 10.12. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12224542>.

Yle 21.12.2021 = Björksten, Tuomo ja Elli Piirainen. 2021. ”Tällaista keskustelua suomalaiset koronarokotevastaiset hoitajat ja lääkärit käyvät suljetussa Telegram-ryhmässä.” Yle, julkaistu 21.12. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12240607>.

Yle 29.12.2021 = Kaakinen, Elina ja Kaje Komulainen. 2021. ”Osalle ”rokotuspakko” on kova pettymys, mutta hoitajaliitto uskoo rahan olevan tehokas konsultti.” Yle, julkaistu 29.12. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12248694>.

Elokuu 2021

Yle 6.8.2021 = Tillaeus, Juulia. 2021. ”Hoitajia on töissä yhä ilman koronarokotetta – ylilääkärit yllättyivät nuorten hoitajien rokotehaluttomuudesta: ”Osa ei koe tarpeelliseksi.”” Yle, julkaistu 6.8. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12044838>.

Yle 12.8.2021 = Lukinmaa, Tuukka. 2021. ”Joka kolmas nuori aikuinen jättänyt koronarokotuksen väliin Jyväskylässä, ylilääkäri: ”Epidemian hallinnan kannalta erittäin huolestuttavaa.” Yle, julkaistu 12.8. Luettu 26.4. <https://yle.fi/uutiset/3-12055944>.

Yle 19.8.2021a = Kähkönen, Sanna. 2021. ”Kainuussa 70 prosenttia on vähintään keran rokotettuja – rokotekeskustelu herättää monenlaisia mielipiteitä.” Yle, julkaistu 19.8. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12065294>.

Yle 19.8.2021b = Putkonen, Iida ja Hanna Holopainen. 2021. ”Tavarataloketjun johtaja kehotti työntekijöitä kieltäytymään koronarokotteesta – laki sallii rokotevastaisen viestin jakamisen, ammattiliitto moittii.” Yle, julkaistu 19.8. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12064267>.

Yle 24.8.2021a = Cremin, Reeta ja Johanna Mattinen. 2021. ”Sybilä Pitkänen menetti läheisen, koska koronarokote jakoi heidät eri leiriin – Väestöliitto: Tämä repii

perheitä ja ystävyksiä.” Yle, julkaistu 24.8. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12068169>.

Yle 24.8.2021b = Kaakinen, Elina ja Iina Kluukeri. 2021. ”Mikä selittää nuorten aikuisten alhaista rokotuskattavuutta pohjalaiskunnissa? – ”Väärä turvallisuudentunne” voi olla yksi syy, arvelevat terveydenhuollon asiantuntijat.” Yle, julkaistu 24.8. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12065785>.

Yle 24.8.2021c = Mattinen, Johanna ja Anna Ronkainen. 2021. ”Lähihoitaja Tero Nikkanen suosittelee asiakkailleen koronarokotetta, vaikka ei itse sitä toistaiseksi halua – mielipide ei muuttunut edes teho-osastolle joutumisen jälkeen.” Yle, julkaistu 24.8. Luettu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12069827>.